

ՕՆԻԿ ԵԳԱՆՅԱՆ, ԿԱՐՈ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԵՆ ԶԵՌԱԳՐԱՑ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԵՏ ՍԸՐ ՀԱՐՈՒԴ ՈՒՈԼՏԵՐ ԲԵՅԼԻԻ

Բրիտանական աղագեմիայի անդամ, Քեմբրիջի ու Լոնդոնի համալսարանների արևելյան լեզուների ամբիոնների պրոֆեսոր, արևելագիտական տարբեր ընկերությունների պատվավոր անդամ կամ նախագահ Սըր Հարոլդ Ուոլտեր Բեյլին (ծն. 1899) ճանաչված արևելագետ է, և մեծ վաստակ ունի իրանական, կելտական, օսեթական, վրացական, թուրքական, թոխարական և ճապոնական լեզուների ուսումնասիրության բնագավառում: Արևելյան լեզուների տարբեր հարցերը լուսարանող նրա գիտական աշխատությունների մատենագիտական ցանկը (տե՛ս Bulletin of the School of Oriental and African Studies University of London, vol. XXIII, part 1, 1970) ամփոփում է շուրջ երկու հարյուր հոդված ու մենագրություն:

Մեծավաստակ գիտնականի անձնական գրադարանում, այլ ձեռագրերի հետ միասին, պահվում են նաև 12 հայերեն գրչագիր մատյաններ, որոնց մանրաժապավեններն ու համառոտ ցանկը, այնքան ազնվորեն ու սիրահոժար, դեռևս մի քանի տարի սրանից առաջ նա տրամադրել է Մաշտոցի անվան Մատենադարանին:

Ստորև ներկայացնում ենք այդ ձեռագրերի ցուցակը՝ պատրաստված մանրաժապավենների ընձեռած հնարավորություններով:

1

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

Երուսաղէմ

ՌՃԴ—1655

Գրիչ՝ Մարտիրոս քհյ., Աստուածատուր երէց:

Թերթ՝ 372: Նյութ՝ թուղթ: Մեծուքյուն՝ 15×10: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ նոսրգիր: Տող՝ 17: Մանրանկարչութիւն. կիսախորան՝ 7ա, զարդագրեր՝ բազմաթիւ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ա. 2բ—4ա. Յանկ ՈՒԴ (624) կանոնաց. վասն զգուշութեան քահանայից...

բ. 7ա—164բ. Կանոնք զգուշաւորք քահանայից. Պարտ և արժան է քահանայից...

2. 164բ—167բ. [Դեղագիրք]. Ատամն որ ցաւի, նուզլայ է, դեղ զայս արա...

3. 168ա—178ա. Նորին (Գրիգորի Տաքեացոյ) Քառոզ վասն խոստովանութեան: Խոստովան եղբուք միմեանց զմեզս. Նախ գիտելի է, զի խոստովանութիւնն է հարկաւոր որպէս մկրտութիւնն...

4. 178ա. — 178բ. Այլմէ Քարոզ (Գրիգորի Տաթևացոյ) վասն խոստովանութեան. վարդապետք ասեն, թէ Աստուծոյ դատաստան քաղցր է քան զաշխարհիս...

5. 179ա — 186բ. [Յովհաննու Արեւիշեցոյ] Տեսութիւն, թէ առ ինչ խորհուրդ յամեն օր պատարագեմք գրիստոս...

6. 186բ — 188ա. Քարոզ վասն աղօթից. Պարտ է և արժան գիտել զաղօթիցն...

7. 188ա — 195բ. Խրատ ժամակարգութեանց ատուց աղօթից... ի վարդապետէն Գրիգորէ. Նախ պարտ է աստուածասիրաց ստանալ հաւատս...

8. 195բ — 248բ. Յաղագս թէ ոչ է օրինակ միայն հացն և բաժակն մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի, այլ նշմարիտ մարմին և արիւն է Քրիստոսի. Յորս, թէ ոչ նուազի շնորհն յաղագս անարժան մատուցողին...

9. 248բ — 286ա. [Բժշկարան]. Հէքիմի բան սէյան կանէ... (սկզբից և վերջից պակասավոր):

10. 287ա — 371բ. [Գրիգորի Կեսարացոյ Անուանք Բաղաւաց]. Արարիայ՝ Ուսումդալայ է...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

248բ. Զողորմելի հողս և գերի,
Որ Աստուածատուր սուտ երէց կոչի,
Զկնի նորա Մարտիրոս հողս,
Որ քահանայ եմ
Եւ ի գործոցն յոյժ թափուր եմ:
Վայ է մեր դատաստանին՝
Վասն այս բանիս, որ ասացին
Խոսրով՝ հայրն Գրիգորին,
Եւ Յովանէս Արճիշեցին,
Քաջ հոկտոր Լամբրոնեցին:

Գրեցավ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, ի դուռն Սուրբ Յակոբին, ի թվին ՌՃԴ (1655): Աստուած ողորմի ասացէք, ամէն:

5բ (Գրչափորձ). Յակոբ ծառայ Աստուծոյ:

2

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Ասպանան

ՌՃԽ — 1691

Ստացող՝ Ըռամազ:

Թերթ՝ 340: Նյութ՝ թուղթ: Մեծութիւն՝ 14,5 × 10,5: Կտրւում՝ երկսյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 23: Մանրանկարչութիւն. Ավետում՝ 5ա. Ծնունդ՝ 6ա, Տեառն ընդ առաջ՝ 7ա, Մկրտութիւն՝ 8ա, Պաշտօնակերպութիւն՝ 9ա, Հարութիւն Ղազարու՝ 10ա, Մուտք Երուսաղէմ՝ 11ա, Ոտնալվա՝ 12ա, Խաչելութիւն՝ 12ա, Հարութիւն՝ 13ա, Թաղում՝ 14ա, Դժոխքի ավերումը՝ 15ա, Համբարձում՝ 16ա, Հոգեգալուստ՝ 17ա, Խորան՝ 17բ, 25բ, Կիսախորան՝ 35ա, 120ա,

172ա, 266ա, լուսանցազարդ և զարդագիր՝ բազմաթիվ, բուսական և կենդանական, գույներ՝ կարմիր, կապույտ, կանաչ, սև, մոխրագույն: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ա. 17բ. Թուղթ Եւսեբի առ Կարպիանոս:

բ. 25բ. Համարարբառ կանոնք:

գ. 35ա. Աւետարան ըստ Մատթէոսի:

դ. 120ա. Աւետարան ըստ Մարկոսի:

ե. 172ա. Աւետարան ըստ Ղուկասու:

զ. 266ա. Աւետարան ըստ Յովհաննու:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

338ա (Ստացողի, բոլորգրով). Փառք ամենասուրբ հօր և որդոյ: Արդ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զբարեմիտ և աստուածասէր, հեղահոգի վրացի Ալէքի Կուտենց Մաթոսի որդի պարոն Ըռամազն, որ եկն Ըսպահան, գրել ետ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ հնչից և արդար վաստակոց, ետ յիշատակ իւրն յաւիտեան: Դարձեալ յիշեցէք պարոն Ըռամազն և զհայրն՝ Մաթէոսն և զմայրն՝ Նզդիխասիունն, և հանգուցեալ եղբայրքն՝ Բէրօն, Ղազարն, և քեզերցն՝ Խաթունին, Մարիամին, Շահաբանին, Ղուլիջանին, Աստուած ողորմի: Դարձեալ յիշեցէք պարոն Ըռամազն և կողակիցն՝ Մայրամն: Թվին ՌՃԽ (1691)-ումն: Այս ամս եկեղեցեաց ազատ/(338բ)ութիւն եղև և թագաւորութիւն Շահսլեհմանին և Յունաց իշխանութիւնն Արակլի:

338բ (հետագայի, նոտր գրով). Զփրկագործ և զարմանահրաշ, կենդանաբուխ սուրբ Աւետարանս ըստացեալ եղև ի յումեմնէ բարեպաշտօն և երկիւղած, հոգիւնկալ բրիստոնէի Մէլիք Աղամալ կոչեցելոյ՝ որդոյ Մէլիք Մատուրի, սեռիւ գոլով ի մայրաքաղաքէն Նրեանու, զի եռափափակ և բղձատոշոր սիրոյ սրտի իւրոյ գնեաց զայս իմանալի և ամէնունակ, վերնաճեմ և անմահարար սոփերս և ազինասարաս բուրաստանս առ/(339ա) ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ և համայնից ցեղից և պայազատագուն ծնօղացն իւրոց կենդանեաց և ննջեցելոց. ամէն: Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Մէլիք Աղամալն և զորդիքն իւր՝ զհանգուցեալ Աղա Մելիքնազն և Մատուրն և նորաբողբոջ զպարոն Սահակն, որ և ամէնիազն Աստուած երկար ամօք պահեսցէ մինչև ի խորին ծերութիւն, նաև զԱղամելին և Մկրտումն, Յովհանէսն յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք: Դարձեալ յիշեցէք զպարոն Մելիք և զկենակիցքն իւր՝ զՓարիխանն և զՄարիամն, և զգստերքն յիշեցէք և զողորմի [ասացէք]: Դարձեալ յիշեցէք զպարոն Մէլիք Աղամալն և զթոռունքն իւր՝ զԱկորճանն և Աղաջանն և Մաթէոսն յիշեցէք: Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Մելիք Աղամալն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և արդար վաստակոց իւրոց, և յետ յիշատակ ի դուռն Յովհանէսն Մկրտչին/(339բ) իւրն անջինջ յիշատակ, ի թուաբերութեանս Արամեան տոհմի ՌՃԿԳ (1714)-ին, ի հայրապետութեան տեառն Աղէքսանդր սրբազան կաթողիկոսին և թագաւորութեան Շահ Սուլթան Սուլէյմանին: Ոչ որ ունի իշխանութիւն հանել ի դրանէ սորա զսուրբ Աւետարանս՝ ոչ մերայնոց, և ոչ օտարաց, և ոչ քահանայից. օվ որ ծախէ կամ գրաւէ, պարտական լիցի առաջի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. և որք հանդիպիք սմա, յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերում. ամէն:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ԺԷ—XVII

Թերթ՝ 258: Նյութ՝ մագաղաթ: Մեծություն՝ 14×10 : Գրություն՝ երկսյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 24: Մանրանկարչություն. Մատթեոս՝ 9բ, Մարկոս՝ 82բ, Ղուկաս՝ 130բ, Հովհաննես՝ 203բ, խորան, 1ա, 1բ, 2ա, 2բ, 3ա, 3բ, 4ա, 4բ, 5ա, 5բ, կիսախորան՝ 13ա, 83ա, 131ա, 204ա, լուսանցազարդ և զարդագիր՝ բազմաթիվ, բուսական և կենդանական: Կազմ՝ դրոշմազարդ կաշի, միջուկը՝ տախտակ: Մանր. ընդօրինակված է 1171 թ. մի ձեռագրից:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

- ա. 1ա. Թուղթ Եսեբի առ Կարպիանոս:
բ. 1բ. Համաբարբառ կանոնք:
գ. 6ա. Ցանկ գլխոց Մատթեոսի Աւետարանին:
դ. 8ա. Համաձայնութիւն նախասացեալ գլխոցս:
ե. 8բ. Նախադրութիւն Մատթեոսի Աւետարանին:
զ. 13ա. Աւետարան ըստ Մատթեոսի:
է. 80ա. Ցանկ գլխոց Մարկոսի Աւետարանին:
ը. 81բ. Նախադրութիւն Մարկոսի Աւետարանին:
թ. 83ա. Աւետարան ըստ Մարկոսի:
ժ. 127բ. Ցանկ գլխոց Ղուկասու Աւետարանին:
ժա. 129բ. Նախադրութիւն Ղուկասու Աւետարանին:
ժբ. 131ա. Աւետարան ըստ Ղուկասու:
ժգ. 201բ. Ցանկ գլխոց Յովհաննու Աւետարանին:
ժդ. 202բ. Նախադրութիւն Յովհաննու Աւետարանին:
ժե. 204ա. Աւետարան ըստ Յովհաննու:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

258ա. (Նախազադարձ օրինակի). Արդ զրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի զաւան Կիլիկիոյ, ձեռամբ ապիկար քարտուղար Ստեփաննոս վարդապետէ. գծագրեալ ՈԻ (1171) թուականութեանս մերում: Նաեւ խնդրեմ սիրելի հարցդ և եղբարցդ մերոց, մաքրութեամբ և [զ]գուշութեամբ հպիք զայս ամենափրկիչ սուրբ Աւետարանիս, զի ծոմապահութեամբ և խնդրուածօք զրեցաք՝ վասն բժշկութեան ամենայն ցաւոց:

203ա. (Գրչի). Աւրհնութիւն՝ որ կարդայ, գովութիւն՝ որ լսէ. փառք տուաւ զին, և յիշատակ զրչիս. ամէն:

4

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

[Սիւնիք]

ԺԷ—XVII

Գրիչ՝ երկարան: Սաացող՝ վարդան Մազրեցի:

Թերթ՝ 263: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ $14 \times 10,2$: Գրություն՝ երկսյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 24: Մանրանկարչություն. Մատթեոս՝ 17բ, Մարկոս՝ 85բ, Ղուկաս՝ 130բ, Հովհաննես՝ 204բ, խորան՝ 2ա, 4ա, 6ա, 6բ, 8ա, 8բ, 10ա, 10բ, 12ա, կիսախորան՝ 18ա, 86ա, 131ա, 205ա, լուսանցազարդ և զարդագիր՝

բազմաթիվ, բուսական և կենդանական: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

- ա. 2ա. Թուղթ նւսերի առ Կարախանոս:
բ. 4ա. Համարարբառ կանոնք:
գ. 14բ. Յանկ գլխոց Մատթէոսի Աւետարանին:
դ. 16ա. Համաձայնութիւն նախասացեալ գլխոցս:
ե. 16բ. Նախադրութիւն Մատթէոսի Աւետարանին:
զ. 18ա. Աւետարան ըստ Մատթէոսի:
է. 83բ. Յանկ գլխոց Մարկոսի Աւետարանին:
ը. 84բ. Նախադրութիւն Մարկոսի Աւետարանին:
թ. 86ա. Աւետարան ըստ Մարկոսի:
ժ. 128ա. Յանկ գլխոց Դուկասու Աւետարանին:
ժա. 129բ. Նախադրութիւն Դուկասու Աւետարանին:
ժբ. 131ա. Աւետարան ըստ Դուկասու:
ժգ. 202ա. Յանկ գլխոց Յովհաննու Աւետարանին:
ժդ. 203ա. Նախադրութիւն Յովհաննու Աւետարանին:
ժե. 205ա. Աւետարան ըստ Յովհաննու:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

12բ. Շնորհօք և մարդասիրութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ետ կարողութիւն նրկարանիս. աւարդեցաւ զսուրբ Աւետարանս զայս ներում ժամանակիս, և զհայրապետութեան ի յահկազան սեռի և սրբոյն առաքելոյն Թաթէոսի և Բարթողէմէոսի և սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին, և սորին յաջորդութեան սրասաւորի՝ տեառն Կարապետի, և սրբայգան կաթողիկոսին, և յաթոռն Սիւնեաց Ըստաթէ սուրբ վանից՝ ոչ կայր առաջնորդ, և երկիրն աւերակ. բազում կերիվարութիւն եղաւ ի Տունն Հայոց, բազում ոտնակող եղանք ազգին Իսմաիլիւցոցըն, և հարկաբահանջութիւն առին երկիրս Հալլոց: Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Մազրեցի պարոն Վարդանին և ծնողացն՝ Մօվսէսին և Զանալլին (զԱնայի՞ն) և կողակցուն՝ Աննալլին և որդոցն՝ Մօվսէսին, Ովանէսին, Ստեփանոսին, և եղբօրն՝ Փիրենոսին, որ ետ.... (շարունակությունը, 3 տող, ձեռքով ջնշած):

204ա. Աւրհնութիւն՝ որ կարգայ, գովութիւն՝ որ լսէ, փառք տուողին և յիշատակ գրչիս, ամէն:

5

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Բիւզանդիա

ՌՃԻԳ-ՌՃԻԵ. 1674—1676

Գրիչ՝ Ստեփաննոս, Թումա տիրացու, Յովանէս դպիր: Ստացող՝ Մահտեսի Արութիւն:

Թերք՝ 411 (էջակալված՝ 1—822): Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 14,4×10: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ նոսրգիր: Տող՝ 20: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. էջ 1. Յանկ գրոց. Ա. Յաղագս գալստեան նեոին...// Ի. Յաղագս զարմին սրբոյն Գրիգորի: (Թերթերը խառնված լինելու հետեանքով ցանկում նշված Ա. նյութին բնկել է Գ. նյութից հետո):

2. էջ 3—4. Բ. Վասն աւագակացն. Աւագակն, որ ընդ աջմէն էր...

3. էջ 4. Դ. Այս են բանք առաքելոցն. Յակոբոս և Յովհաննէս՝ որդիքն Զերեղեա, և Թովմաս...

4. էջ 5—21. Ա. Յաղագս գալստեան նեոին. սրբոյն ներսէսի հայոց կաթողիկոսի է ասացեալ. Ապայ յետ անցանելոյ բարի ժամանակին, յայտնեացի որդին կորստեան նեոն...

5. էջ 22—24. Դ. Պատմութիւն Մովսէս մարգարէին. ԶՄովսէս տասն տարեկան տվին ի յուսումն...

6. էջ 24. Ե. Վասն տանարին ուր նշանացն. Առաջինն՝ միսն ոչ հոտէր բնաւ...

7. էջ 25—73. Զ. Ի ներսէսի պատուական հայրապետի արարեալ Պատմութիւն սուրբ քաղաւորացն, որ յայտնելոց են և վասն ազգին նետողաց, որ առնելոց են բազում շարիս, և վասն պիղծ և անմահուր նեոինն, որ յայտնելոց է և դարձեալ կործանելոց է գործութեամբ սուրբ Խաչին, վասն անեղ և սոսկալի գալստեան որդոյն Աստուծոյ, և վասն յարութեան մեռելոց և հատուցման արդարոց և մեղաւորաց յիւրաքանչիւր գործոց: Ազնեա, հոգի Աստուած, գործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա, Տէր. Յայնժամ թաղաւորեսցէ Կոստանդիանոս...

8. էջ 74—78. Է. Խաղաղութիւն քաղաւոր կոչեցաւ. Իմաստունն Սողոմոն, որ զամենայն աշխարէս հնազանդեցոյց...

9. էջ 78—81. Ը. Ամենայն ատուր երկու անգամ կերակուր պատրաստէր աղփատաց և կարօտելոց և ամենայն ժողովրդեանն. Եւ ինքն բարձրագոյն քան զշափն տեղ էր նստեալ...

10. էջ 82—88. Թ. Այլ պատմութիւն գեղեցիկ. Ի ժամանակի մի... (մեկ բառ անընթեռնելի) ի քաղաքի ի թվին ԶԺՂԷ (1248)...

11. էջ 89—97. Ժ. Պատմութիւն քաջ Լիպարիտին. Քաջ Լիպարիտն էր ի Սասնոյ...

12. էջ 97—126. ԺԱ. Արեգի Զ (6) և մարտի ԺԴ (14): Վարք և յիշատակ սփանչելի առն Գրիգորի պապին Հռոմայ. Այր ոմն կոմս էր ի Վէնդիս քաղաքին, և անուն կոմսին Վրէնդի...

13. ա. էջ 127—129. ԺԲ. Նախաղբութիւնք Եսայի. Ժամանակ իրացն եսթերայ...

բ. էջ 129—185. Պատմութիւն Եսայի. Յամին երրորդի թաղաւորութեան Արտաշէսի արքայի մեծի...

14. ա. էջ 185—186. ԺԳ. Նախաղբութիւնք Յովիթայ. Զգործս քաջութեան Յովիթայ...

բ. էջ 186—262. Յովիթ է այս. Ամին Երկոտասաներորդի թաղաւորութեանն Նարուզոթոնոսորայ...

15. ա. էջ 262—264. ԺԴ. Նախաղբութիւնք Տովրիթայ. Տովրիթ ի գերելոցն է Սաղմանասարայ...

բ. էջ 264—316. Տովբիթ բանֆ. Գիրք բանից Տովբիթայ որդույ Տովբեղայ...

16. էջ 317—328. Ժն. Դանիէլի դատաստան Շուշանայ և ծերոց. եւ էր այր մի բնակեալ ի Բաբելոն...

17. էջ 328—346. ԺԶ. Գիրք Հոութայ. եւ եղև յետ այսորիկ յաւուրս դատելոյ դատաւորացն...

18. էջ 346—351. ԺԷ. Տեսիլ Սողոմոնի. եւ երևեցաւ Տէր Սողոմոնի...

19. էջ 352—368. ԺԸ. Պատմութիւն Մովսէսի նախամարգարէին. նախամարգարէն Մովսէս աստուածախօսն...

20. էջ 368—668. ԺԹ. [Պատմութիւն Հայոց քաղաւորաց (ըստ ցանկի)]. Արդ, լուր և զայս, ով արքայ, թէ որպէս զհերձուածողսն և զհակառակողսն զովեմբ... (Տե՛ս Մատթէոս Ուռնայեցի, Ժամանակագրութիւն, Վաղարշապատ, 1898, էջ 165—241):

21. էջ 669—811. Ի. Յաղագս զարմի սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչի և պատմութիւն մեծի Ներսէսի հայրապետի. Յութ և տասաներորդի ամի մեծին Տրդատայ նստաւ յաթոռս Լուսաւորիչն Հայոց Գրիգոր...

22. էջ 812—821. Վերադարձումն պատուական մարմնոյ սուրբ հայրապետին Ոհաննու Ոսկերեւան վարդապետին (ցանկում՝ չիֆ). Յորժամ արքորեցին զՈսկերեւանն Ոհանէս...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

էջ 73. Ով պատուական քահանայք և սարկաւագունք և ժող(էջ 74)դուրդք, որք հանդիպիք յայսմ բանիս՝ անպիտան գրողիս մեղօք լցեալ Ստեփաննոսիս, որ զանունս ունիմ և գործք ոչ ունիմ, աղաչեմ զձեզ, ասացէք Աստուած ողորմի ձեզ ամենեցուն, ամէն:

էջ 126. Դրեցաւ Պատմագիրքս ի թվին Հայոց ՌՃԻԵ (1676), ղեկտեմբերի Ի (20), ձեռամբ մեղապարտ և անիմաստ գրչի՝ Թումա տիրացուին: Եթէ ով որ կարդայ կամ օրինակէ, հայր մեղայիւ յիշատակէ, ամէն:

էջ 811. Տէր Աստուած, բարեխօսութեամբ սրբոյն Ներսէսի հայրապետիս, որոց զպատմութիւնս գրեցար, և համօրէն ամենայն ընտրեալ զօրացող և զօրապետացն, ողորմեա մահտեսի [Արութիւնին] և կողակցուն, եղբօրն և ամենայն արեան մերձաւորացն, նաև ինձ մեղսասիրիս, ապիկար գրչիս՝ Յովանէս դպրիս, որ զանունս միայն ունիմ և գործս ոչ:

էջ 821. Ով սուրբ հայրապետ աշխարհակեցոյց, անմոռաց յիշեա զմահտեսի Արութիւնին և զկողակիցն իւր և զեղբայրն և զամենայն արեան մերձաւորս նորին, և ես ինձ՝ տրուպ, մեղուցեալ դպրիս, որ ոչ եմ արժանի զանունս գիրս յայս գրել: Որ որ կարդայցէք կամ օրինակէք, միով հայր մեղայիւ զիս յիշէք. և որք յիշեն, յիշեալ լիցին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ արհնելոյն յափտեանս. ամէն: Դրեցաւ ի մեծ քաղաքն Բուզանդին, ի թվին Հայոց ՌՃԻԳ (1674) և յամսեանն հոկտեմբերի, որոյ էին աւուրք ԻԲ (22):

Կէց գիւղ

ՌՃԸ—1659

Գրիշ՝ Կոստանդ սարկաւազ:

Թերթ՝ 396: Նյութ՝ մազաղաթ: Մեծութիւն՝ 11×8 : Գրութիւն՝ միաստուն:
Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 21: Մանրանկարչութիւն. կիսախորան՝ 1ա, լուսանցա-
զարդեր և զարդագրեր՝ բազմաթիւ: Վիճակ՝ բավարար: Կազմ՝ դրոշմազարդ
կաշի, միջուկը՝ տախտակ:

ՐՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1ա—395ա. [Կանոն Յննդեան սրբոյ Աստուածածնին ի ծնողաց իւրոց ի
Յովակիմայ և յԱննայէ]. Երգեցէք որդիք Սիրնի...|| Կանով[ն] սրբոյն Սարգսի
գօրաւարի... լեր բարեխօս վասն մեր ի յայնմ աւուր ահեղին:

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

395ա. || :: || :: || :: | :: || :: || :: || :: (Սյունակագիր զաղտ-
նագիրս երկակի և եռակի զաղտնագրված է փոխանակագրով և եղբայրագրով,
պետք է կարդալ՝ «Կոստանտ»):

395բ. Արդ եղև զրաւ տպագրութեան Շքիրոնիս ձեռամբ անարժանի, ի
խնդրոյ ումեմնէ ՌՃԸ (1659) թվի, ի զեղս որ կոչի Կէց, ընդ հովանեաւ սուրբ
Ստեփանոսի և Ամենափրկչի:

Որք հանդիպիք սրբոց տառիս,
Յիշման առնէք և զեղկելիս,
Նեխեալ մեղօք հոգով գերիս,
Որ տատանեալ կամ ի յոգիս:
Բայց սրմա ով որ դիպեսցի,
Գրծող տառիս այս յիշե[ս]ցի,
Յիշեալ լիջիք ի յատենին:
Զայն, որ առէ քաղցրը ձայնին,
Օրհնեալք հօրն իմ երկնաւորին,
Ժառանգեցէք բոլոր տեղին:

Աւրհնեալ է յամենայն ժամ ամենայն սրբոց: Ի յաթոռակալութիւն Սի-
նեաց Ըստթագէի Տէր Յովհանիսի արքեպիսկոպոսի, կաթողիկոսութիւն սուրբ
էջմիածնա[յ] տեառն Յակոբայ, թագաւորութիւն Շահ Ապասին Պարսից:

396ա. Գրեցաւ ձեռամբ Կոստանդ սարկաւազին, հօրն իմ Տէր Մանուէ-
լին, որ հանգուցեալ է առ Քրիստոս, զեղբայրն իմ Գրիգոր քահանան և զմայրն
իմ և զորդիս իմ Կարապետիս: Որք հանդիպիք սրմա կարդալով կամ աւրինա-
կելով, յիշեցէք մաքրափայլ [յ]աղօթս ձեր առ Աստուած. դուք այլ լիցիք ի
Քրիստոսէ Աստուծոյ մերո[յ]. ամէն:

|| :: || :: || :: | :: | :: | :: -ին (Սյունակագիր զաղտնագրիս՝
«կհշախագ», որոշ տառեր կրկնակի և եռակի անգամ զաղտնագրված են փո-
խանակագրով և եղբայրագրով. պետք է կարդալ՝ «Կոստանտ»-ին):

Յիշատակ է օրհնութեան ամենեցուն:

// :: III :: IIII : IIII :: |. III :: IIII :: -ին («Կոստանտին»):

// :: III :: IIII : IIII :: [.] III :: IIII :: -ին («Կոստանտին»):

7

Կ Ա Ն Ո Ն Գ Ի Ր Ք

ԺԵ—XV

Գրիշ՝ Մուրատ:

Թերք՝ 233: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 15,5×10: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 19: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար, սկզբից և վերջից պակասավոր. կան նաև խառնված թերթեր:

ԲՈՎԱՆԳԱՌՈՒԹՅՈՒՆ

ա. 1բ—11ա. [Յակոբայ Դրիմեցոյ Յաղագս ազգականութեան. Գիտելի է ազգականութիւն տարրորոշեալ անձանցն և ոչ հատին], զի անհատն ինքն է որ ոչ հատանիլ կարէ...

բ. 11ա—15բ. Խեղատ ազգականութեան և վասն ամուսնացելոց առաջին վարդապետաց սրբոց. Կանոն է այնոցիկ, որք սրբութեամբ սնանին...

գ. 15բ—55բ. [Կանոն վասն Բահանայից]. Որ շորեքշաբթին կամ զուրբաթ կամ զԱղուհացն... ակամայ լուծցէ... (Քաղուածք ի Կանոնաց Գրիգորի Լուսաւորչի, Բարսղի Կեսարացոյ, Աթանասի Աղէքսանդրացոյ, Կիրղի Երուսաղէմացոյ, Սիովնի հայոց կաթողիկոսի, Կղեմայ հայրապետի, Եփրեմի Ասորոյ, Յովհաննու Մանդակունոյ («Կոչումն ապաշխարութեան»), Նիկիական, Կեսարիոյ և այլն):

դ. 56ա—56բ. Հարցումն Արձանայ և պատասխանի Եզնակայ Կողբացոյ Հայոց վարդապետի ասացեալ, և հարցումն պատասխանի. Զի՞նչ աւգուտ և լաւագոյն կրօնաւորական կարգին...

ե. 57ա—60ա. Հարցումն Աշոտոյ քաղաւորին և պատասխանի Եզնակայ Կողբացոյ. Թաղաւորն ասէ. Զի՞նչ է Առաջաւորացն խորհուրդ...

զ. 60ա—69բ. [Կանոն Բաղուածոյ]. Մուկն կամ այլ ինչ կայտառ...

է. 69բ—72ա. [Յաղագս խոստովանութեան մեղաց]. Եւ դարձեալ հարցանէ քահանայն, թէ քանի ժամանակ է, որ շես խոստովանեալ...

բ. 72ա—76բ. [Կանոն հաւանց հետեղաց. Եթէ որ հեղձուցանէ զտղայ իբրեւ] զհեղ կամ ի շնութեան...

թ. 76բ—80բ. Սահման վանոն սուր առաքելոյն Թաղէոսի՝ ի գալ նորայ Ուրհայ Բաղա՝ լուսաւորել զնոսա մկրտութեամբ սուր աւագանին. Զեռնագրրան եպիսկոպոսունք...

ժ. 81ա—88ա. Կանոն Փիլիպպոսի առաքելոյն ունելով և (40). Տեառն Փիլիպպոսի առաքելոյն զոր հրամայեալ է...

ժա. 89ա.—95ա. [Կանոն Նիկեայ սուր ժողովոյն. Սահմանք և կանոնք...] զի շնորհք հոգոյն սրբոյ...

ժբ. 95ա—97բ. [Կանոն Կեսարեայ]. ԺԹ. Վասն կանանց որ այր ունին...

ժգ. 97բ—100բ. [Կանոն Անկիւրեայ]. Իէ. Վասն երիցանց որք ի բռնութենէ հեթանոսաց...

ժգ. 100բ—104ա. [Կանոն Եկեղեցարեայ]. Լէ. Կին եթէ լինիցի երկուց եղբարց...

ժե. 104ա—106ա. [Կանոն Կեսարեայ. ժ]. Վասն զողոց և աւագակաց...

ժզ. 106ա—120ա. Կանոն սրբոյն Արամասի հայրապետին. Երեւոյ աջ անօրէն մի Գորգիանոս...

ժէ. 120բ—123ա. Կանոն առաքի սրբոյն Գրիգորէ Պարթևի Հայոց Լուսաւորչի և առաքելաշնորհ վկայի. յաւելումն ի Նիկական կանոնսն. Ա. Քահանայ որ ի մեղս զառաժեալ է...

ժը. 123ա—151ա. Տեառն Յոնաննու ասաց ի խնդրոյ Բարսղի Սահմանադրութիւն վասն պէս պէս և բիւրապատիկ ախտից (Ա.—ՄՄԴ). Եթէ որ ապականէ զէգ...

ժթ. 151ա—196ա. Խրատ կանոնական սրբոյն վարդապետին Դաւթեայ] հոգացել որդոյ Ալաւկայ: Ա. Վասն մկան անգելոյ]. Արդ ի փոքրագոյն և յանարգի զող...

ի. 196ա—199ա. Կանոն ժամարարի. Եթէ որ ի հաւատացելոց ի Մահմեդի օրէնս դառնայ]...

իա. 199ա—229ա. Որպէս պարտ է եպիսկոպոսին լինել և կալ ի տեսչութիւն սուր եկեղեցոյ. Եպիսկոպոսն հղիցի սուրբ, անարատ...

իբ. 229ա—231ա. Վասն յիշատակի ննջեցելոց և սուտ վկայ կացուցանել. Զյիշատակ ննջեցելոց բնտանեաց...

իգ. 231ա—231ա. Վասն այր և կնոջ ուրացողաց. Եթէ այր կամ կին վասն նեղութեան...

իդ. 231ա—232ա. Վասն եղբարց և քեց քաժանման. Արդ եթէ մեռանի առանց կտակագրի...

իե. 232ա—232ա. Վասն աղջկականն. Աղջիկն, որ հասանի յամուսնութիւն և խօսին...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

11ա (Գրչի). Քանի կանոն վասն աղգականութեան, զոր շինեաց Յակոբ Արիմեցի վարդապետն, որ է հանդուցեալ ի դուռն Աստուածածնի տաճարին Արծկոյ քաղաքին: Ով հանդիպողք, որք հանդիպիր սմա ընթեռնուլ, Աստուածողորմի ասացէք ինձ՝ մեղապարտ զրչիս Մուրատին, և Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

1ա (Հետագայի, նոտրգիր). Կասմէցաւ այս Կանոնգիր[ը]ք ձերամ[ը] Տէր Յակոբ[բայ]՝ որդի Տէր Մինասի, ամէն: Գին 500 դահեկան:

75բ (Ստորին լուսանցքում, նոտրգիր). Ի նուաստ և անարժան ծառայ Աստուծոյ տիրացու Վարդան՝ որդի Զաքարեայ, փառք Աստուծոյ, Դ (4) լեզուն գիտեմ, կարդամ:

161բ (Ստորին լուսանցքում, շղագիր). Մաթէոս պատրիարքի կօնդակաւ Տիգրանեան Մկրտիչ վարդապետն եղև փոխանորդ ի Քիւրդքսթան 1845, ի Մշու Սուրբ Օհաննէս վանահայր՝ 1847|| (162ա) Տիէրպէրի՝ 1848, Շէպին Քարահիսար Յակոբ պատրիարքի կօնդակաւ առաջնորդ՝ 1849, յեօզկատ՝ 1852, Քիւրդստան վեց վանից առաջնորդ՝ 1853 մինչև ց 1856:

175բ (Նույն ձեռքով). Մկրտիչ վարդապետ Տիգրանակերտցի եղև փոխանորդ պատրիարքի ի Քիրդաստան՝ 1845, յունիս 20, եղև առաջնորդ Սուրբ Օհանէս՝ 1847, յունվար 10, եղև փոխանորդ ի Տիգրանակերտ՝ 1848, յունվար 29:

176ա (Նույն ձեռքով). Եղև առաջնորդ Շէպին Քարահիսար՝ 1849, օգոստոս 20, եղև առաջնորդ Եօղկաա՝ 1852, օգոստոս 30, եղև առաջնորդ Քիրդաստան վեց վանօրէից՝ 1853, օգոստոս:

8

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

ԺԶ—XVI

Մաղկող՝ Թովմաս:

Թերթ՝ 238 (230+8 թերթ պահպանակ): Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն $12,8 \times 9,2$: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 20: Մանրանկարչություն. Մատթեոս՝ 6բ, Հովհաննէս՝ 45բ, Մկրտութիւն՝ 67բ, Նախաստեղծք ի դրախտի՝ 84բ, Կիսախորան՝ 8ա, 31ա, 47ա, 68ա, 85ա, 104բ, 108բ, 133բ, 147բ, լուսանցազարդ և զարդագիր՝ բազմաթիւ. գույներ՝ կարմիր, մանիշակագույն, սև: Պահպանակ՝ 4 (1—4)+4 (235—238), մագաղաթ, երկսյուն, արևելյան բոլորգիր, թերթ 3ա. «Այլ և զՄովսէս պահաւր... ի լեռն վասն զի ոչ հա.... ցելով զազաթանն և.... ի մէջն եթև ոչ պահաւրն.... ձեռն պահոցն զպատուիրանս....»: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. 8ա—67բ [Ընթերցուածք յԱւետարանաց]. Աւետարան բառ Մատթեոսի (8ա—30բ), Աւետարան բառ Մարկոսի (31ա—42բ), Աւետարան բառ Ղուկասու (43ա—46բ), Աւետարան բառ Յովհաննու (47ա—67բ):

2. 68ա—160բ. Մաշտոց (սկիզբ՝ «Կանոն Մկրտութեան», վերջ՝ «Կանոն ջրհոր օրհնելոյ»):

3. ա. 160բ—163բ. Գանձ մեռելի [ի Տէր Մանուէլէ ասացեալ]. Մինդ ի յէէն բանդ ի սկիզբանէ...

բ. 163բ—165բ. Տաղ մեռ[ել]ի [ի Նաղաշէ]. Անցանէ մեծութիւն ու փառք աշխարհիս...

գ. 165բ—168ա. Այլ տաղ մեռելի [ի Նաղաշէ]. Արարիչն արարածոց մեզ բարկացաւ...

դ. 168ա—169բ. Այլ տաղ մեռելի. Ես գիտէի զաշխարհս ինձ մուր ևն տրած...

ե. 169բ—171բ. Այլ տաղ ննչեցելոց [ի միսփին Քերովրէէ]. Յերէկ հողւորք անցայ...

զ. 171բ—172բ. Տաղ բնդիմադրական ուրախութեանց. Յամէն առաւօտ և լոյս...

է. 172բ—173բ. Այլ տաղ. Աստուած քարոզեաց և խրատ ետուր...

բ. 173բ—176ա. Այլ տաղ զաբիպի [ի Նաղաշէ]. Աստուծոյ մարդասիրին փառք յաւիտեան...

թ. 176ա—177ա. Տաղ մեռելի ասա. Ինձ ումէտ կայր և կուման...

ժ. 177ա—179ա. Ողբ գերեզմանաց. Ով քահանայք և վարդապետք աստուածարան...

ժա. 179ա—180ա. Ողբ ննջեցելոց ասացեալ է (ծայրակապ՝ ԵՐԳ ԱՐԻՍ—ՏԱԿԵՍԻ). *եկայք այսօր եղբարք ամէն...*

ժբ. 180ա—184ա. Գանձ ի Յովանէս վարդապետէ ասացեալ վասն ննջեցեալ տղայոց. *Յանեղղ էութեան...*

ժդ. 184ա—185բ. Տաղ նորին ասացեալ (ծայրակապ՝ ՅՈՎՀԱՆԷՍ ԳՐԶԷ ԼՈԿ ՎԱՐԳԱՊԵՏԷ). *Յարարչէն հրաման որդոցրս մարդկան...*

ժդ. 186ա—187բ. Յորդորակ. *Ով գեղեցիկ և նազելի/Եւոսկէհատ յոյժ ցանկալի...*

ժե. 187բ—189բ. Գանձ քաղման ննջեցելոց Առաքել վարդապետէ (ծայրակապ՝ ԱՌԱՔԵԼ). *Այսօր եհաս հրաման արարչէն...*

4. 190ա—190ա. Աղօթ սրբոյն Կառարինէ. *Սուրբ կոյսն Կատարինէ խնդրեալ է...*

5. 190բ—232ա [Գրիգորի Նարեկացոյ Մատեան ողբերգութեան (բան՝ Գ-ԺԵ, Զ, ԶԱ, ԺԷ)]. *Վերստին յաւերում...* Տէր իմ, տէր, տուիչ պարգևաց...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

45բ. (Ծաղկողի).

Այս Յոհաննէս արծուանման,
Թրոհաւ մըտօքն անհասական՝
Առ ի պատմել որդւոյ մարդկան
Զանճառ էիցրս հանրական:
Եւ ես ծաղկողրս անարժան,
Որ և թովմաս կոշիմ յանուան,
Ըզիս արէք յիշման արժան,
Եւ ըզձեզ օրհնէ անմահ արքայն:

233ա (Հետադա ստացողի). Յիշատակ է ոսկեզօծ սուրբ Մաշտոցս ծերունի հանգուցեալ մահդեսի Տէր Սամուէլին և հօրն՝ Տէր Պետրոսին և մօրն՝ Խանաղին, և կողակցուն՝ մահդեսի Ողաբերին, և որդոյն՝ տիրացու Պաղտատարին, ի դուռն Համթայ սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյն, թվին ՌՃՂԲ (1743), փետրվարի ըսկիզբ օրն: Մի ոք իշխեսցէ հանել զսուրբ ոսկեզօծ և արծաթապատ Մաշտոցս ի դրանէ սուրբ տաճարէս՝ ծախելով կամ զողանալով. եթէ ոք [յ]անդգնի, զպատիժն [Յ]ուդայի և Կայէնի առցէ, Գ (3) սուրբ ժողովի հայրապետաց անէծքն ի վերայ նորա լինի, ամէն: Հրեշտակքք և մարդիկքք ասասցեն. Եղիցի, եղիցի:

5բ (Շղագիր). Աւետարան [...], եղաց և պատկերազարթ, [հա]մ[ար] (8):

9

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ի

ԺԶ—XVI

Գրիչ՝ Անտոն:

Թերք՝ 328 (էջակալված՝ Ա—Գ, 1—672): Նյութ՝ թուղթ: Մեծութիւն՝ 20,1×15: Գրութիւն՝ երկայուն: Գիր՝ նոտրգիր: Տող՝ 33: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Պահպանակ՝ 2+2, մագաղաթ, ուղղագիծ երկաթագիր. Շարական՝ «Ով Մարիամ, աղբիր... որպէս անձրեւ ի վերայ սիզոյ»: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. էջ Ա—Բ. Վասն համառոտողացն սուրբ զրոցն. (բերում ենք ամբողջութեամբ). ԶԱրարածքն և զՍաղմոսն և զԵրգ երգոցն և զԴանիէլն [արար] Վարդան վարդապետն, զԵրեմիա՝ Գոշ վարդապետն, զԵսային՝ Դաւիթ քահանայն, յետոյ՝ Գէորգ վարդապետն Եզնկացին, զԵզնկիէլ՝ Եսայի վարդապետն, զՄաթէոս գլուխն՝ Ներսէս Կլայեցին և իւր աշակերտքն, զՂուկաս գլուխն՝ Ինքնատիոս վարդապետն, զՊօղոս՝ Անանիայ վարդապետն ի Սա[նա]հին վանացն, զԿաթողիկէքն՝ Սարգիս վարդապետն, յետոյ՝ այլք համառոտեցին, զՏեսիլն՝ Ներսէս Լամբրոնացին, զՔերականն՝ քաղումք, բայց յետոյ՝ Յոհաննէս Եզնկացին, յետ նորա՝ Եսային ԶԺԸ (1269) թվին, յետ նորա՝ Յոհաննէս Մործորեցին, յետ նորա՝ Վարդան Կիլիկեցին յաւուրս Հեթմոյ թագաւորին, թվին Զ (1251), զԽորհուրդն՝ Յովհաննէս Արճիշեցին, զԱղաթիցն և զՊատարագին՝ կրկին Մովսէս վարդապետն, զԸնթերցութոցն՝ Գրիգոր Գանձակեցին, զԲարձրացոցէքն և զԱմենայն շար տանջելին՝ տէր Ներսէս կաթողիկոսն, զՔաղուածութն՝ Եսային, զԴիոնէսիոսն՝ Կիրակոս վարդապետն Եզնկացին, զԵւագրին Լուծմունքն և զԱռ որսն՝ Գէորգ Եզնկացին ՊԳ (1354) թվին, յետոյ՝ Գրիգոր Տաթևւացին ՊԽԶ (1397) թվին արար զմեծ Հարցմանցն, ՊՄԴ (1405) արար զՍաղմոսին քաղուածուն, ՊՄԶ (1407) արար զԱմուսն հատոր քարոզգիրքն, ՊՄԷ (1408) արար զՅորայ Լուծմունքն և զԳրչութեան զԱրիստակիսին և զԳէորգեան, ՊՄԷ (1408)՝ զՅոհաննու քաղուածուն և զՄաթէոսին և Ոսկիփորիկն ի խնդրոյ Մախսուս իշխանին Թօրէլացոյ։ Մաթէոս վարդապետն՝ Տաթևացու աշակերտն, արար զՂուկասու քաղուածուն և զՅոհաննու Փոքր քաղուածուն։ Սիւնեաց տէր Առաքելն՝ քերորդի Գրիգոր Տաթևացուն, արար զՍահմանաց քաղուածոյն։ Տէր Առաքել Սիւնեաց արար զԱղամագիրքն Դ (4) հատոր. Գ (3) հատոր ի դիմաց նախաստեղծիցն և Ա (1) հատոր ի վերայ ԺԵ (15) այբուբենիցն։ ԶՏումարն՝ Սամուէլ քահանայն Անեցին և զԳաւազանագիրքն։ Յակոբ Ղրիմեցին արար Մեկնիչ տոմարին։ Գրիգոր Սերենց արար զՅայսմաւորքն։ Յակոբ ճգնաւոր վարդապետն, որ եղև կաթողիկոս ի Սիս այս բարի ԶԺԶ (1267) թվին, արար Լուծմունքն նուրբ գրեանցն։ ՊԼԳ (1384) թվին Գրիգոր Տաթևացին արար զՍտորոգութեանցն և զՊերի արմէնասին Լուծմունքն։ ՊԽԹ (1400) արար Գրիգոր Տաթևացին զՊարասպմանց Լուծմունքն։

2. էջ Գ. Վասն Ղազարու. Իբրև լուաւ Յիսուս եթէ հիւանդացեալ է...

3. էջ Դ. Վկայութիւն[f] սրբոց հարց վասն բխեցելոյ ջրոյն, որ ի կողէն Քրիստոսի, որ վասն մկրտութեան և ոչ վասն խորհրդոյ սուրբ պատարագին. Ոնորիոս Հոամա[j] հայրապետն...

4. էջ 1—3. Յանկ է Առակացն Սողոմոնի. Առաջինն՝ Վասն առակաց և արինակաց...

5. էջ 3—59. Գրիգորի՝ աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցոյ և Բաջ դիտապետի Համառատ հաւաքումն յԱռակացն Սողոմոնի, ի լուսաւոր բանից մեծին Ներսէսի. Հարցումն. Զի՞նչ է, որ Սողոմոնն և այլ մարգարէքն...

6. էջ 59—71. Գիրք Ժողովողին. Որպէս յայտ է Մեկնութիւնն մեծին Ներսէսի...

7. էջ 71—120. Յաղագս Իմաստութեան Սողովմոնի. Իսկ վասն Իմաստութեանն Սողովմոնի ոմանք գայթակղեցան...

8. էջ 120—122. Յանկ է առաջիկայս լուծմանց երգ երգոցին. Առաջին՝ Վասն արքայութեան և վասն վարդապետաց...

9. էջ 122—180. Համառատ հաւաքումն ի տեսութիւն լուծմանց երգոց երգոյն, աշխատասիրեալ Գրիգորիոս հսկողի երջանիկ հոետորի և բաշ փիլիսոփայի Հայոց. Հարցումն. Վասն է՞ր աստ յետոյ է կարգեալ...

10. էջ 180—182. Իմաստասիրական ոն. Գիտելի է ըստ կանոնաց յիմաստասիրաց... ի ՀԴ (625) թվին բաժանեցան Վիրք ի միաբանութենէն Հայոց, ի Կ (611) թվին երեւցաւ Մահմետն:

11. էջ 183—186. Քարոզ վասն մխիթարութեան. Բանս այս ունի բազում տեսութիւն...

12. էջ 188—200. Յայլմէ բարոզ. Զամենապայծառ և պատուական գեղեցկութիւն սուրբ և մարտիր Աստուածածին կուսին...

13. էջ 200—201. Վասն փայտի Խաչին. Պարտ է գիտել, զի իմաստունն Սողոմոն փայտ կենաց ասէ...

14. էջ 201—202. Վասն պատմագրաց, որ են այսոքիկ. Ափրիկանոս և Յեսով և Հերսիպոս և Յովսիպոս հրեայքն...|| Յակոբ վարդապետ Սսեցի մինչ քահանայն էր, ընդ ամուսնաւ իւրով զշարադրութիւնս հայրապետաց և զանուանս թագաւորացն Յունաց և Հռոմայեցոց և զանուանս Հայոց թագաւորացն և իշխանացն Պարսից և էմիրմունեացն և թուրքաց սուլթանքն տաղիւ շափեալ, և յետ վախճանի ամուսնոյն՝ առեալ զաստիճանս և զիշխանութիւնս վարդապետական:

15. էջ 202—206. Վասն արուեստաւորաց, քե ուտի յառաջ եկեալ. Զի Ադամն առաջին յորժամ ել ի դրախտէն...

16. էջ 207—210. Վասն առաջաւորաց՝ ասացեալ Յակովբ վարդապետի Ղրիմեցոյ. Առաջաւոր պահք անունս անուամբ ներդործութեամբ մի է...

17. էջ 210—213. Նորին վարդապետէ Ղրիմեցոյ Յաղագս տոմարական մակացութեան, քէ ի որոց մարդկանէ արհեստաւորեցան. Գիտելի, զի նախ մարգարէէն Մովսիսէ արինադրեցաւ...

18. էջ 213—214. Պորփիրոսի է բանս: Կարգ ուսումնականին այս է. Նախ՝ քերականութիւն...

19. էջ 214—217. Ըստորոգութիւն Արիստոտէլի. Գոյացութիւն, որակ, քանակ...

20. էջ 217. Վասն համբերութեան. Եսայի ասէ. Օրինաւք մատնեսչիք, և զանձիւք եղիցի փրկութիւն ձեր...

21. էջ 217. Վասն ստախօսութեան. Դաւիթ ասէ. Զերկիւղածս տեսոն փառաւոր առնէ...

22. էջ 217. Վասն քերահաւատութեան. Եսայի ասէ. Մանիցի ձեռն տեսոն երկիւղածաց իւրոց...

23. էջ 217—218. Վասն հպարտութեան. Մովսէ հրամայէ. Մնացեալքն ի ձէնչ սատակեացին վասն մեղացն...

24. էջ 218. Վասն ռիակալութեան. Դաւիթ ասէ. Զի ահա մեղաւորք լարեցին զաղեղունս...

25. էջ 218. Վասն օրինազանցութեան. Դաւիթ [ասէ]. Դարձան և փորձեցին զԱստուած...

26. էջ 219. Վասն կաշառակերութեան. Մովսէս աստուածախօս մարգարէն հրամայէ. Կաշառ կուրացուցանէ զաշս համարձակաց...

27. էջ 219—291. Գրիգորի եռամեծի՝ աշակերտի Ոհանու Որոտնեցոյ, Հարցմունք պիտանիք. Քանի՞ են օրէնք: Աւրէնք սեռական...

28. էջ 291—331. Ի գրոց սրոց վարդապետաց համառատ հաւաքեալք
բանք. Յովհանէս յետ ԾԲ (52) ամի շարշարանացն տեառն գրեաց...

29. էջ 331—340. Հարցմունք բնդդէմ Տանկաց. Որ զհայր բնտանին որ-
դոյ և սուրբ հոգոյ փախչին...

30. էջ 341. Վասն անուանց հրեշտակապետաց. Քանի՞ հրեշտակապետի
անուն ասի...

31. էջ 341—343. Վասն փառաբանութեանց հրեշտակապետացն. Զի՞նչ է
փառաբանութիւն հրեշտակապետացն...

32. էջ 343. Վասն շարաբուց. Իսկ շարաբն որ է՝ է (7)...

33. էջ 343—345. Վասն անուանց ամսոց. Զի՞նչ է տարէմուտն...

34. էջ 345—350. Վասն յղացման կենդանեաց. Իսկ թէ վասն է՞ր ասիցէ
որ յղացեալ մնան յարգանդի...

35. էջ 351—352. Վասն տղայն փութով ոչ կանգնի. Խնդրեմ զայս ուսա-
նել...

36. էջ 352. Վասն խառնեալ սերմանց. Հարց. ի մարդոյ և յայլ կենդանոյ
կարէ՞ լինել ծնունդ...

37. էջ 352. Պատեալ յղացման. Հարց. Զի՞նչ է, որ ամենայն ծնունդ...

38. էջ 352—356. Վասն նոյեան տապանին. Հարց. Որպէ՞ս էր տապանին
ձեն...

39. էջ 356—357. Յաղագս Յորայ. Համբերողն Յոր յորժամ ժամանակի
էր...

40. էջ. 357—358. Վասն տապանակին հարց. Զի՞նչ է տապանակին
շափն...

41. էջ 358—359. Վասն դռշմին հարց. Զի՞նչ է դռշմն...

42. էջ 359—360. Վասն խնկոց հարց. Քանի՞ անգամ խունկ արկանեն
յեկեղեցին...

43. էջ 360—470 [Հարցմունք և պատասխանիք ալլև ալլէ]. Զի՞նչ է որ
քահանայն աղաթէ և եպիսկոպոսն զխաղաղութիւն տա...

44. էջ 471—480. Վասն զնալոյ մոգուցն. Եւ ի ծնանելն Յիսուսի ի Բեթ-
ղաէմ...

45. էջ 480—511. Ի Մաթթէոսի Աւետարանին. Զի՞նչ խաւսի աւետարա-
նիչս զմիածնէ...

46. էջ 511—514. Խորհուրդ մեծի Ուրբաթի. Զմեծի Ե (5) աւուր իմաստ
տանեցար...

47. էջ 514. Վասն յարութեան. Այլ իմաստնոց հնդիկք...

48. էջ 514—515. Եւ այս վասն վարդապետին. Եւ յետ վեց աւուր
անու...

49. էջ 515—516. Հարց և պատասխանիք. Հարց. Իսկ թէ զինչ պատճառ
յայնքան յաճախութեան ջուրց...

50. էջ 516. Վասն Յունանու. Յունան եմուտ Յոսպէ...

51. էջ 516. Վասն Դ (4) գետացն. Փիսոն գետ ելանէ յարեւելից...

52. էջ 516—528. Վասն Աղամայ. Յէ՞ր ամենայն ծառոց հրամայեաց...

53. էջ 528. Վասն Մովսիսեան մարմնոյն. Յորժամ ել Մովսէս...

54. էջ 528—631. Այս Մաթթէոս Աւետարանին քաղուածութն է. Հարց-
նդէ՞ր փախեալ տէրն յեգիպտոս...

55. էջ 631—633. Սակաւ բանս ի Յորայ բաղումունէն է. վասն կանանց...

56. էջ 633—634. Վասն Աստուածածին կուսին և գերեզմանին Քրիստոսի. Զի և նոյն է խորհուրդ Աստուածածին կուսին...

57. էջ 634—641. Հարց և պատասխանիք. Զի՞նչ է տեղի խաւարի...

58. էջ 641. Այս են ժամք ցերեկի և գիշերոյ. Այդն, ցայգն...

59. էջ 642—644. Վասն բնրացից արեգական առ կենդանակերպսն. Այլի յատենեալ մեկնեմ...

60. էջ 645—646. Վասն Բերականի. Այլ զայս սլարտ է գիտել աշակերտին...

61. էջ 647—648. Եւրբն մահու շափ մեղք և անիծեալ դատերն իւր. Առաջին՝ հպարտութիւն...

62. էջ 649—670. Եպիփանու Կիպրացոյ արքեպիսկոպոսի Խաւս յաղագս Բարուախօսին. Բարիորդ ասաց Բարուախաւս յաղագս առիւծուն...

63. էջ 670—672. Պատմութիւն և խաւսք Յուդայի մատնչի. Արդ է հոգէկիր վարդապետաց այսպէս իմացար և լուար...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

էջ 180 (Գրչի). Մանաւանդ ինձ, մեղաւոր գրչի ոմն Անտոն կոչեցելոյս և հոգևոր և մարմնաւոր ծնողացս, և ամենայն միաբան եղբարցս, ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս ողորմեսցի Տէր Աստուած մեր Յիսուս Քրիստոս. ամէն:

էջ 672 (Հետագայի). Աստուած օրհնէ զէրբիլէթցի Եղիսան, որ ետ գրքիս պօղչայ մի. շէն կենայ, ամփոքձ մնայ. Թվին ՌՃԾԹ (1710), մայիսի 5 (5):

10

ՄՈՎՍԻՍԻ ԶՈՒՂԱՅԵՅԻՈՅ ՀԱՄԱՌՕՏ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ Ի ՊԷՏՍ ԲԱՆԱՍԻՐԱՅ

ԺԷ—ԺԸ. XVII—XVIII

Թերք՝ 120 (էջակալված՝ 1—246): Նյութ՝ թուղթ: Մեծութիւն՝ 18,8×13,6: Գուրքիւն՝ երկսլուն: Գիր՝ նոսրգիր: Տող՝ 20: Մանրանկարչութիւն. Մովսիս Զուղայեցին զույգ աշակերտների հետ՝ էջ 4, կիսախորան՝ էջ 5, լուսանցազարդ և զարդագիր՝ բազմաթիւ: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ա. էջ 2—3. Յանկ ժողովածու համառօտ զբոյս. Առաջին՝ վասն մարմնոյ, թէ որպէս պահելի է...

բ. էջ 5—237. Համառօտ ժողովածու վասն պատրաստ գոլոյ ի պէտս մառութեան և տեսողութեան բանասիրաց, ոչ իմաստնոց և գիտնականաց, այլ նմանեալ իմոց իմաստակաց: Հաւաքեալ ի նուստ Մովսիսէ Զուղայեցոյ ի Թվին ՌՃԽԴ (1695), ի փառս Աստուծոյ. Խորհուրդ մարմնոյ մահ է և խորհուրդ հոգւոյն՝ կեանք...

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Մ Ո Ւ

Ժէ—XVII

Թերք՝ 253: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ $18,5 \times 16,5$: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ նոսրգիր: Տող՝ 17: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ: Վիճակ՝ բավարար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ա. 4ա—6բ. Սիմէոնի Գառնոյ եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութիւն գրոցն Պրոկղի: Յառաջաբանութիւն քարգմանողիս. Ի թարգմանչացն մերոց առաջնոց...

բ. 7ա—8բ. Յանկ գրոցս. Վասն մեկի և բազմութեան...

դ. 9ա—217բ. Պրոկղի Դիադոխոսի Պղատոնական իմաստասիրի Շաղկապ աստուածաբանական: Հատոր ՄԺԱ. Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միայն...

դ. 218ա—218ա [Յիշատակարան Սիմէոնի Գառնեցոյ]. Եղև լուծմունքս բանիցն Պրոկղի Պղատոնական իմաստասիրի՝ Ի հազարերորդի Ի հարիւրերորդի (1651) թուականութեանս Հայոց, Ի նուաստ Սիմէոնէ Գառնոյ եպիսկոպոսէ, որ աղաչեմ զհանդիպօղսդ ներել ինձ Ի ձեռնամուխութեան բանիցս այսոցիկ, զի գուցէ որ հանդիպօղ, որում Աստուած ևս պարգագոյն տեսութիւն շնորհեսցէ, բայց առ այն շնորհ ունիցի շնորհաց պարգևողին Աստուծոյ: Որում անբաւ փառք ըստ անբաւութեան իւրում. ամէն:

ե. 218ա—218բ. Յիշատակարան քարգմանողի գրոցս. Թարգմանեցաւ գիրքս Պրոկղի Դիադոխոսի Պղատոնական իմաստասիրի ձեռամբ Սիմէոնի անպիտան քահանայի և կրօնաւորի, Ի վրաց լեզուէ Ի հայ լեզուս, յերկիրն Հայոց, Ի վանս Վրաց՝ որ կոչի Պղնձահանք...|| յայն սակս թարգմանեցի, զի մի պակաս լինիցի սա յազգէս մերմէ:

2. Ա. 220ա—222ա. [Գիրք Խոկումն խոկմանց]: Առաջաբանութիւն. Համայնք հարք և վարդապետք... Կոչի գրքուկս այս Խոկումն խոկմանց, զի նիւթ սորին գերազանցեն զհամայնիւր այլովք խոկմամբք: Նախ եղև շարադրեցեալ բառիւր Կալիականաւ, այսինքն Յոանսայոյ, անտի թարգմանեցեալ եղև Իտալական լեզու, և Իտալականէ էանց Ի Հայ բարբառ:

ա. 222բ—224բ. Յաղագս քէ կարի դժուարին և գրէքէ բարոյականաբար անկարելի է դարձումն նոցա Ի մեղաց... Խոկումն առաջներորդ. Ասէ սուրբ Պօղոս. Անկարելի է թէ նորա, որք զկնի լուսաւորեցեալք...

բ. 224բ—226ա. Խոկումն երկրորդ: Յաղագս գրկելոյ շնորհաց. Զրկիլն Ի շնորհաց է արդար պատիժ...

դ. 226բ—228ա. Խոկումն երրորդ: Յաղագս թշուառութեան մեղաւորաց Ի ձախուրդութեան. Երկպառակաբար կրէ մեղաւորն զթշուառութիւն...

դ. 228բ—230ա. [Խոկումն չորրորդ]: Յաղագս երջանկութեան բարի մարդոյ... Բարի մարդն է միշտ ապահով...

ե. 230բ—232ա. [Խոկումն հինգերորդ]: Յաղագս համբերութեան. Համբերութիւն է գործ կատարեալ մարդոյ...

դ. 232բ—233բ. Խոկումն վեցերորդ: Յաղագս ներելեաց մեղաց. Խրութիւն զոր ունիմք զործելոյ...

է. 234ա—236ա. Խոկումն Եօքներորդ: Յաղագս շաւառքի խոնարհութեան... Հարկաւորութիւն շնորհացն Աստուծոյ առ ի զործել զբարիս...

Բ. ա. 236ա—238ա. Աստ կամիմ դնել խոկմունս առ ի մտածել իւրաքանչիւր ատուր: Խոկումն առաջներորդ: Յաղագս զօրութեան սիրոյն Յիսուսի Քրիստոսի... Ոյժն սիրոյն Յիսուսի Քրիստոսի ծանուցեալ լինի...

բ. 238ա—239բ. Յերկրորդում ատուր ուրօրէից: Յաղագս ազատականութեան և առատաձեռնութեան Յիսուսի Քրիստոսի ի հաղորդութեան. Խոկութիւն բարւոյն է հաղորդիլ զինքն աշխոյ...

գ. 239բ—240բ. Յերկրորդ ատուր ուրօրէից: Յաղագս համբերութեան Յիսուսի Քրիստոսի... Որպէս ոյժն և զօրութիւնն Յիսուսի Քրիստոսի երևի...

դ. 241ա—243ա. Չորրորդում ատուր ուրօրէից: Յաղագս դիտաւորութեան Յիսուսի Քրիստոսի... Ի ձեռն սուրբ հաղորդութեան...

ե. 243ա—244բ. Հինգերորդում ատուր ուրօրէից: Յաղագս կրնման և արգելման... Ոհ, անմտութիւն և ապերախտութիւն անպատմելի...

զ. 245ա—247ա. Վեցերորդ ատուր ուրօրէից: Յաղագս այցառութեան սրբազնագունեղ սրբազնութեան. Յաղագս երից իրաց...

է. 247ա—249ա. Եօքերորդում ատուր ուրօրէից: Յաղագս վաւարաբար հաղորդողաց. Ոչ գոյ այնպիսի իր...

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

4ա (Ստորին լուսանցքում, ուղղանկյուն կնքադրոշմ). «Մ[ԱԿԱՐ] Օ[ՐՄԱՆԵԱՆ]»:

249բ (Շղաղիր). Ես Մեսրոպը սեակիրս ի տիրացու Աթանասէն առի զսա ի ՌՄԾԵ (1806), ապրիլի ԺԲ (12), ռամիշ 12:

12

Շ Ա Ր Ա Կ Ն Ո Յ

ԺԷ—XVII

Գրիշ՝ Գրիգոր: Ստացող՝ Կարապետ տիրացու:

Թերք՝ ? (Թերթակալած չէ): Նյութ՝ թուղթ: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ նոտրգիր: Տող՝ 24: Մանրանկարչություն՝ լուսանցազարդ և զարդագիր՝ բազմաթիվ: Վիճակ՝ սկզբից և վերջից պակասավոր, Թերթահան և քայքայված:

ԲՈՎԱՆԳԱՌԹՅՈՒՆ

[Կանոն երկրորդ Կիրակէին Աղումացից. Որ զօրէնս սրբութեան...] ի բարեբար փրկչեն մերմէ...|| Կանոն Մարտիրոսաց... զքեզ, Տէր, արհնին դասք սրբոց... (մնացյալը թափված):

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

— Եւ զիս՝ մեղաւք բազմաւ ի լի,

Յիշեա եղբայր, ով սիրելի:

— Արդ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զստացող Շարակնոցիս զտիրացու Կարապետն և ծնողսն իւր և զամենայն արեան մերձաւորսն, և եղ յիշատակ.... սու յանապատին (անունը ջնջված և գրված՝ «տիրացու Խաչերին»):

— Ով մանկունք սուրբ Սիովնի, որ հանդիպիր յայսմ տառի, յիշեցէք ի սուրբ և արժանաւոր յաղօթս ձեր զստացող գրբիս՝ զտիրացու Կարապետն, որ բստացաւ զսա ի հալալ ընչից և արդեանց և եղ յիշատակ ի.... ի դուն(ջնջված և գրված «տիրացու Խաչերին»), յիշատակ իւր հոգուն և իւր ծնողացն հոգուն Վարդերեսին և ամենայն արեան մերձաւորացն, և որք յիշէք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ մերմէ, ամէն:

— Զմեղուցեալ Գրիգոր յիշեա ի Տէր, աղաչեմ:

— Եւ զիս յիշեա, ով եղբայր:

— (Գլխավոր հիշատակարանից մնացել է մի փոքրիկ ծվեն, որի վրա կարդացվում է). [Փ]առք... ի սոան և.... նահա....թեամբ աղաչ....

— (Այլ ձեռքով լուսանցքում). Պաղտասար:

— (Նույն ձեռքով մեկ այլ լուսանցքում). Յիւահըմ, Մկրտիչ, անիծեալ լինիս:

Օ. Ս. ЕГАНИН, К. О. СУКИАСЯН

КАТАЛОГ АРМЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ ВОСТОКОВЕДА СЭРА ГАРОЛЬДА УОЛТЕРА БЕЙЛИ

(Р е з ю м е)

Каталог составлен на основе микрофильмов рукописей сэра Г. У. Бейли, присланных в Матенадаран их владельцем—известным востоковедом. Собрание содержит 12 рукописей, из коих одна XV века, две — XVI в., а остальные девять—XVII в. По содержанию три из них—евангелия, две — шаракноцы (сборники гимнов — шараканов), одна — книга канонов, шесть — сборники. В каталоге приведены заглавия и начальные строки всех материалов, а также все памятные записи и пометки.

Օ. Ս. ЕГАНИՆ, Կ. Ո. ՏՈՒԿԻԱՍՅԱՆ

LE CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DE SIR HAROLD WALTER BAILEY

(R é s u m é)

Le catalogue est rédigé d'après les microfilms des manuscrits de Sir H.W. Bailey, envoyés au Maténadaran par leur propriétaire, le célèbre orientaliste. La collection renferme 12 manuscrits dont l'un du XVe

siècle, deux du XVIe siècle et les autres du XVIIe siècle. Quant au contenu, trois des manuscrits sont des Evangiles, deux des Charaknotz (recueils de hymnes, de charakans), l'un un Livre de Canons, six des recueils. Le catalogue comporte les titres et les premières lignes de tous les matériaux, ainsi que la totalité des colophons et des annotations.